

Christelijke spiritualiteit is christocentrisch

Jos Douma

Er wordt vandaag de dag veel gesproken en geschreven over spiritualiteit, over het leven door de Geest en het verlangen daarnaar of het gebrek daaraan. Bij al ons spreken en schrijven over deze dingen, is het wel van belang om te weten waar het in christelijke spiritualiteit nu ten diepste om gaat. Misschien heeft wel niemand beter dan Paulus onder woorden gebracht wat christelijke spiritualiteit is. In Galaten 2:20 zegt hij: 'Niet meer mijn ik, maar Christus leeft in mij'. Christelijke spiritualiteit komt tot uitdrukking waar mensen door de Geest geleid en tot eer van de Vader Jezus Christus centraal stellen in hun leven en in Hem alles zoeken en vinden wat ze nodig hebben.

Christocentrische spiritualiteit

Spiritualiteit in de bijbelse betekenis van het woord is dan ook altijd christocentrische spiritualiteit. Want het evangelie is vol van die ene naam: Jezus Christus. In dit artikel wil ik graag een pleidooi voeren voor een spiritualiteit die zich niet zozeer richt op een gevoel of op een beleving, op een praktijk of op een leer, maar op een Persoon. Christelijke spiritualiteit is die vorm van leven die zich volkomen richt op Christus, nooit genoeg van Hem krijgt, Hem eindeloos bewondert en gedragen wordt door het ene verlangen: te worden zoals Hij door in zijn navolging te leven in liefdevolle gehoorzaamheid aan God.

Nu zijn er zowel binnen als buiten de kerk talloze mensen die God proberen te zoeken en te kennen buiten Jezus om. En dat gaat altijd mis: wie zich een beeld van God probeert te vormen buiten Christus om, raakt op dood spoor. 'Beeld van God, de onzichtbare, is Hij' (Kolossenzen 1:15). Buiten Christus om valt God niet te kennen. Nog sterker gezegd: God wil niet gekend en bemind en ervaren en gehoorzaamd worden buiten Jezus om, zijn kostbare Zoon. Dat is de even eenvoudige als diepe betekenis van deze woorden van Jezus: 'Ik ben de weg, de waarheid en het leven. Niemand komt tot de Vader dan door mij' (Johannes 14:6) Maar ook in deze woorden wordt uitgedrukt dat het om Christus en het kennen van Hem gaat: 'Daarom heeft God hem hoog verheven en hem de naam geschonken die elke naam te boven gaat, opdat in de naam van Jezus elke knie zich zal buigen, in de hemel, op de aarde en onder de aarde, en elke tong zal belijden: 'Jezus Christus is Heer,' tot eer van God, de Vader' (Filippenzen 2:9-11), en: 'Maar wat voor mij winst was, ben ik omwille van Christus als verlies gaan beschouwen. Sterker nog, alles beschouw ik als verlies. Het kennen van Christus Jezus, mijn Heer, overtreft immers alles. Omwille van hem heb ik alles prijsgegeven; ik heb alles als afval weggegooid. Ik wilde Christus winnen' (Filippenzen 3:7-8)

Als we willen ontdekken wat spiritualiteit en spiritueel leven is, dan zullen we vóór alles moeten ontdekken wie Jezus Christus is en hoe Hij gestalte wil krijgen in ons leven. En nogmaals: dan moet het echt over Jezus gaan. Iemand zei eens: 'Zolang het over 'God' gaat willen de meeste mensen nog wel meepraten, maar zodra Jezus in beeld komt, haken velen af.' Want wie in de ogen van Jezus Christus kijkt, zal een keuze moeten maken: mag Hij mijn leven vervullen?

Wie is Hij?

Graag wil ik via enkele lijnen een beeld schetsen van de Heer van de spiritualiteit en van een spiritualiteit waarin deze Heer centraal staat. Daarbij zouden we een aantal van de ontelbaar vele namen kunnen 'proeven' die Gods Zoon ontvangt in de Schrift: Wijnstok, Herder, Licht, Heelmeester, Koning, Hoop, Almachtige, Alpha, Omega, Lam, Leeuw, Overwinnaar, Vredevorst, Raadsman, Wonderbare of Woord van God. Maar ter wille van een zekere beknoptheid en helderheid kies ik mijn uitgangspunt in de klassieke

drieslag waarmee de ambten van Christus worden aangeduid: Profeet, Priester en Koning. Deze drieslag is te vinden bij Johannes Calvijn (Institutie, Boek II, Hoofdstuk XV: 'Want Hij is gegeven tot Profeet, en tot Koning en tot Priester') en in de Heidelbergse Catechismus (Zondag 12: 'Hij wordt Christus genoemd omdat Hij door God de Vader is aangesteld en met de Heilige Geest gezalfd is tot onze hoogste Profeet en Leraar, tot onze enige Hogepriester en tot onze eeuwige Koning').

Bij alles wat over Christus in zijn drie ambten gezegd wordt, geldt dat het gaat over God zelf. Want het is één en dezelfde God: de God die we in het Oude Testament leren kennen als Jahweh - 'Ik ben die er zijn zal' (Exodus 3:14) - openbaart zich in het Nieuwe Testament in Jezus - 'Wat er was vanaf het begin, wat wij gehoord hebben, wat wij met eigen ogen gezien en aanschouwd hebben, wat onze handen hebben aangeraakt, dat verkondigen wij: het Woord dat leven is. Het leven is verschenen, wij hebben het gezien en getuigen ervan, we verkondigen u het eeuwige leven dat bij de Vader was en aan ons verschenen is' (1 Johannes 1:1-2).

Onze Heer als Profeet

De Heer van de spiritualiteit leren we kennen als Profeet. In de bijbel zijn profeten mensen die op bijzondere wijze de stem van God hebben gehoord en in zijn naam de gehoorde boodschap doorgeven als goddelijke openbaring. Op heel unieke wijze is ook Jezus Christus Profeet. Niemand heeft intenser en intiemer de stem van God gehoord, het hart van zijn Vader gevoeld en zijn gedachten gedeeld. Alles wat God van plan was, alles wat er leefde in zijn binnenste, was bekend aan de Zoon en Hij heeft het ons verteld. 'Niemand heeft ooit God gezien, maar de enige Zoon, die zelf God is, die aan het hart van de Vader rust, heeft hem doen kennen' (Johannes 1:18).

Christelijke spiritualiteit richt zich dus op een God die zich heeft geopenbaard. De God van de bijbel is niet een zwijgende God maar een God die spreekt en van zich doet spreken. Daarom zijn ook de volgende namen voor Jezus veel-zeggend. Christus is de *Waarheid*: in Christus openbaart God de ene waarheid. Geloven heeft niet in eerste instantie met vele waarheden te maken, met vele zaken die je voor waar moet houden, maar met de ene Waarheid die een Persoon is. Wie wil weten wat wel en niet waar is met betrekking tot God, zal de verbondenheid moeten zoeken met de Zoon die zelf Gods Waarheid is. Christus is de *Weg*: alleen via de Zoon is het mogelijk om tot de Vader te komen. Alleen in de Zoon wordt het ware leven mogelijk als een heilzame weg die gegaan moet worden. Spiritualiteit is het gaan, niet maar van een weg, maar van de Weg. Christus is de *Wijsheid*: wie op zoek is naar heilzame kennis en heilzaam inzicht om een leven te leiden dat steeds meer heel wordt, zal in Christus alles vinden wat hij nodig heeft. Want het gaat erom dat we 'tot de volle rijkdom van allesomvattend inzicht komen, tot de kennis van Gods mysterie: Christus in wie alle schatten van wijsheid en kennis verborgen liggen' (Kolossenzen 2:2-3).

Zo is Christus als Profeet, die ons Gods wil en weg en wijsheid en waarheid bekend maakt, tegelijk onze hoogste Leraar. In de christelijke spiritualiteit gaat het om de leer van Christus: Hij is de enige die ons leren kan waar het om gaat in dit leven. Zijn Bergrede (Matteüs 5-7) vormt van deze waarheid wellicht de meest markante uitdrukkingvorm. In alle eenvoud en diepte tegelijk opent Jezus ons daar de ogen voor wat er werkelijk toe doet. Hem gaat het nooit om abstracte verhalen en dorre betogen, maar om praktisch wijsheid en levenskunst, om horizonverbreding, om een tegencultuur, een profetisch tegengeluid in een gevallen en van God en zijn liefde vervreemde wereld. Luisteren naar Jezus' profetische spreken zal steeds opnieuw dit effect hebben: 'Toen Jezus deze rede had uitgesproken, waren de mensen diep onder de indruk van zijn onderricht, want hij sprak hen toe als iemand met gezag, en niet zoals hun schriftgeleerden' (Matteüs 7:28-29).

Profetische spiritualiteit

Een spiritualiteit waarin Christus als Profeet en Leraar centraal staat, vormt mensen om tot leerlingen en profeten. Christelijk spiritualiteit heeft daarom alles te maken met

luisteren en spreken. Allereerst luisteren: het gaat erom de stem van God te horen, zoals die klinkt wanneer Jezus spreekt vanuit de volheid van zijn wijsheid. Spiritueel leven is vóór alles luisterend leven: een leven waarin God aan het Woord komt en waarin zijn openbaring elke dag als nieuw op ons afkomt. Pas wie luistert kan ook spreken: alleen leerlingen mogen profeten worden en spreken over Jezus die de Christus is, de enige Weg tot de Vader. Zo mogen leerlingen van Jezus zijn getuigen worden en met daden en woorden iets laten zien en horen van die tegencultuur van het koninkrijk van God.

Onze Heer als Priester

De Heer van de spiritualiteit leren we verder kennen als Priester. In de bijbel zijn priesters mannen die aangesteld waren voor twee hoofdtaken: offers brengen en gebeden uitspreken. In de tijd van het Oude Testament ging het om dieroffers: om de schuld van het volk Israël te verzoenen en de relatie tussen het volk en zijn Heer te herstellen, wilde God dat er dieren werden geofferd. Als het bloed vloeide, vloeide het leven van de dieren weg: de dood van de dieren betekende het leven voor het volk. Nooit hoefde een priester zichzelf op te offeren. Maar Jezus Christus is een unieke Priester. Hij offert zijn eigen leven om de schuld van Gods kinderen te verzoenen en om de relatie tussen God en mensen te herstellen. Zo leren we God kennen als de God die zichzelf geeft. Want Hij had het allerliefste voor ons over, zijn eigen Zoon: 'Want God had de wereld zo lief dat hij zijn enige Zoon heeft gegeven, opdat iedereen die in hem gelooft niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft' (Johannes 3:16).

Christelijke spiritualiteit richt zich dus op een God die zichzelf geeft, een God die zelf de pijn ondergaat van het verlies van zijn eigen Zoon om verloren mensen weer tot kinderen te maken. De God die we dienen is allereerst de God die ons dient. Zo kwam Jezus in de wereld: 'de Mensenzoon is niet gekomen om gediend te worden, maar om te dienen en zijn leven te geven als losgeld voor velen' (Marcus 10:45). In Jezus leren we God kennen als de God die niet voor het offer terugschrikt dat ook Hemzelf zo pijnlijk aan het hart gaat. Daarin is het christelijk geloof en de God van het christelijk geloof dan ook volkomen uniek. Als we daar één bijbels woord voor moeten gebruiken, dan is dat dit woord: genade. Genade betekent dat God een gevende God is. Velen kennen God als een eisende God, een veeleisende God waar je eindeloos moe van wordt. Maar wie Hem zo kent, kent Hem niet. God is een gevende God. Hij geeft leven, vergeving, nieuwheid, kracht, hoop en liefde. Hij geeft zichzelf in zijn Zoon Jezus, de gekruisigde. Zo is Jezus onze enige Hogepriester: 'Een hogepriester als hij hadden we ook nodig, iemand die heilig, schuldeloos en zuiver is, van de zondaars afgescheiden en ver boven de hemel verheven. Hij hoeft niet, zoals de andere hogepriesters, elke dag eerst offers op te dragen voor zijn eigen zonden en dan voor die van het volk; dat heeft hij immers voor eens en altijd gedaan toen hij het offer van zijn leven bracht' (Hebreeë 7:26-27).

Tegelijk is Christus in de hemel nu degene die het hartstochtelijk voor ons opneemt. Hij bidt voor ons, altijd. 'Christus is immers niet binnengegaan in een heiligdom dat door mensenhanden is gemaakt, in de voorafbeelding van het hemelse heiligdom, maar in de hemel zelf, waar hij nu bij God voor ons pleit' (Hebreeë 9:24).

Priesterlijke spiritualiteit

Een spiritualiteit waarin Christus als Priester centraal staat, vormt mensen om tot volgelingen die niet terugschrikken voor het kruis in hun leven. Christelijke spiritualiteit heeft daarom alles te maken met zelfverloochening, dienstbaarheid en kruisdragen. Heel helder en confronterend brengt Jezus dat zelf onder woorden: 'Wie achter mij aan wil komen, moet zichzelf verloochenen, zijn kruis op zich nemen en mij volgen. Want ieder die zijn leven wil behouden, zal het verliezen, maar wie zijn leven verliest omwille van mij, zal het behouden' (Matteüs 16:24-25). Dat is de weg achter Jezus aan, een weg die alleen in de kracht van het gebed begaanbaar is. Daarom is in de christelijke spiritualiteit het gebed ook zo cruciaal: het is de weg van de verbondenheid met Christus en in Hem met de ander.

Onze Heer als Koning

De Heer van de spiritualiteit leren we tenslotte kennen als Koning. In de bijbel zijn koningen mannen die door God geroepen worden om krachtig leiding te geven aan zijn volk en om dat volk te beschermen tegen gevaren. Wat in het leven van bijbelse koningen vaak in zeer gebrekkige vorm zichtbaar werd, wordt in het leven van Christus op volmaakte wijze werkelijkheid. Hij heeft alle macht, Hij leidt en regeert ons, Hij brengt ons door wedergeboorte in het Koninkrijk van God waar Hij Heer is.

Christelijke spiritualiteit richt zich dus op een God die we in Christus horen zeggen: 'Mij is alle macht gegeven in de hemel en op de aarde' (Matteüs 28:18). Daarbij kunnen we ook een verband leggen met het Schepper-zijn van God: Hij heeft alle macht in hemel en op aarde omdat Hij die hemel en aarde zelf heeft gemaakt door zijn machtige en krachtige Woord: 'Laat heel de aarde vrezen voor de HEER, en wie de wereld bewonen hem duchten, want hij sprak en het was er, hij gebod en daar stond het' (Psalm 33:8-9). Het Koningschap van Jezus Christus plaatst ons daarmee direct in de grotere verbanden van de schepping en de wereldheerschappij, en ook van de kerk van Christus op aarde. Deze Koning heeft vele onderdanen die Hij bijeenmeedt tot een heilig volk om voor Hem te leven.

Tegelijk is de wijze waarop Christus Jezus Koning is ook weer heel eigen en tegendraads. Hij gedraagt zich niet als machthebber. Dat wordt heel duidelijk als Jezus kort voor zijn sterven in Jeruzalem wordt binnengehaald door een juichende menigte mensen: 'Kijk, je koning is in aantocht, hij is zachtmoedig en rijdt op een ezelin en op een veulen, het jong van een lastdier' (Matteüs 21:5). Koning Jezus is zo groots dat Hij heel dichtbij de mensen komt. Zijn unieke Koningschap is op volmaakte wijze onderstreept doordat Hij als de Gekruisigde ook de Opgestane werd: Hij heeft door zijn dood de satan onttroond, en is nu op weg naar het eeuwige Koninkrijk: 'En op het moment dat alles aan hem onderworpen is, zal de Zoon zichzelf onderwerpen aan hem die alles aan hem onderworpen heeft, opdat God over alles en allen zal regeren' (1 Korintiërs 15:28).

Koninklijke spiritualiteit

Een spiritualiteit waarin Christus als Koning centraal staat, vormt mensen om tot krachtige vechters en tot liefdevolle leiders. Want als we geloven dat Jezus Christus Koning is, en als we dus geloven dat Hij de satan overwonnen heeft, dan kunnen we achter Jezus aan in de overwinning staan. Christelijke spiritualiteit heeft daarom alles te maken met een leven waarin krachtig tegen de zonde wordt gevochten vanuit de oproep van Paulus om de zonde niet langer als koning te laten heersen: 'Laat de zonde dus niet heersen over uw sterfelijke bestaan, geef niet toe aan uw begeerten' (Romeinen 6:12). Gehoor geven aan deze oproep, waaraan de belofte van de Geest en zijn kracht verbonden is, mag kenmerkend zijn voor het christelijke leven waarin Jezus als Koning wordt erkend, en niet de zonde of de duivel. Want in de Geest van Christus kunnen we krachtig tegenstand bieden aan alles wat ons wegtrekt uit de sfeer van het Koninkrijk van God. Voor christelijke spiritualiteit is vanuit het koninklijke perspectief ook het liefdevolle leiding geven een cruciaal kenmerk. Onder Jezus als Koning kan christelijk leiderschap tot bloei komen in kerken en in de samenleving. Dat gaat gebeuren naar de mate waarin het Woord van Christus in alle volheid gehoord en in liefde toegepast wordt.

God kennen als Drie-enige

Een spiritualiteit die zich richt op de ene Heer Jezus Christus is tegelijkertijd een spiritualiteit die gekleurd wordt door de God die we als de Drie-enige leren kennen. Het is de Vader die zijn Zoon heeft aangesteld om Christus te zijn. Door de Zoon komen we tot de Vader die vanuit de hemel zegt: 'Dit is mijn geliefde Zoon, in hem vind ik vreugde. Luister naar hem!' (Matteüs 17:5). En het is in de kracht van de Geest dat de Zoon in staat is om Christus te zijn. Door de Geest komt Hij in de wereld, want de Zoon is een

gave van de Geest. Dat vertelt een engel uit de hemel als hij bij Maria, de moeder van Jezus, komt: 'De heilige Geest zal over je komen en de kracht van de Allerhoogste zal je als een schaduw bedekken. Daarom zal het kind dat geboren wordt, heilig worden genoemd en Zoon van God' (Lucas 2:35). De Zoon wordt op zijn beurt de gever van de Geest, zo vertelt Petrus op de Pinksterdag: 'Hij is door God verheven, zit aan zijn rechterhand, en heeft van de Vader de heilige Geest, die ons beloofd is, ontvangen. Die Geest heeft hij op ons doen neerdalen, en dat is wat u ziet en hoort' (Handelingen 2:33). Op zijn beurt is de Geest weer volkomen gericht op het groot maken van Jezus: 'De Geest van de waarheid zal jullie, wanneer hij komt, de weg wijzen naar de volle waarheid. Hij zal niet namens zichzelf spreken, maar hij zal zeggen wat hij hoort en jullie bekendmaken wat komen gaat. Door jullie bekend te maken wat hij van mij heeft, zal hij mij eren' (Johannes 16:13-14).

De Heer van de spiritualiteit

Christelijke spiritualiteit richt zich zo op Jezus Christus door wie we God kennen en ervaren als de Drie-enige. Als Jezus in ons leeft, delen we in de liefdevolle en vreugdevolle verbondenheid die kenmerkend zijn voor de Drie-enige God. En zo keren we terug naar het begin van dit artikel. Want misschien heeft wel niemand beter dan Paulus onder woorden gebracht wat christelijke spiritualiteit is: 'Niet meer mijn ik, maar Christus leeft in mij' (Galaten 2:20).